

Krajanské knihovny – víme o nich?

V březnu tohoto roku oslovila Knihovnický institut Národní knihovny ČR paní Lenka Kanellia z České asociace¹. Přípravovali 1. Mezinárodní konferenci krajanských knihoven² a požádali nás o příspěvek, který by přiblížil novou koncepci českého knihovnictví na léta 2021–2027. Pojmu krajanské knihovny jsme rozuměli. Jsou to české knihovny působící v zahraničí. Ale co dál? Víme, kde sídlí? Jakým způsobem pracují? Kdo jsou jejich čtenáři? Odpovědi na tyto a další otázky jsme neznali. Tento příspěvek je úvodem k novému cyklu o všeobecně méně známém typu českých knihoven.

Průzkum krajanských knihoven

Pozvání na konferenci jsme rádi přijali i s očekáváním, že se o krajanských knihovnách dozvíme něco víc. Ještě před samotnou konferencí měly krajanské knihovny možnost zúčastnit se dotazníkového šetření, které se týkalo legislativního ukotvení knihoven v zemi, kde působí, prostor knihovny a jejího vybavení, personálního zajištění, knihovního fondu včetně způsobu evidence, finančního zajištění, otevírací doby pro veřejnost, poskytovaných služeb a samozřejmě uživatelů. Zapojilo se 43 krajanských knihoven z celého světa. Výsledky průzkumu nás utvrdily nejen v přesvědčení, že zde pracují zpravidla dobrovolníci, nadšení lidé, kteří mají rádi literaturu, nechtějí ztratit vazby na rodnou zemi a mateřský jazyk, ale že podmínky pro činnost mají mnohem náročnější než my v domácím prostředí.

Při podrobnější analýze průzkumu jsme zjistili, že jen 11 % knihoven je registrováno na území státu, ve kterém sídlí, 30 % nemá stálý prostor, 65 % má pro veřejnost otevřeno pouze jednu až dvě hodiny v týdnu, jen 11 % knihovníků se vzdělává v oboru, velikost a kvalita knihovního fondu je značně odlišná od těch v ČR.

Nové knihy získávají hlavně prostřednictvím darů od krajanů, v menší míře dary od naklada-

telství a nákupem z vlastních zdrojů. Technického vybavení nemají mnoho; jen osm knihoven disponuje připojením na internet a tři mají PC s tiskárnou. Automatizováno je 22 %, ostatní knihovny evidují knihovní fond a výpůjčky ručně (papírově), s pomocí MS Excel nebo vůbec (půjč si, co chceš, a vrať, až budeš chtít). Služby se poskytují zpravidla zdarma. Jen na dětského čtenáře se zaměřuje 56 % knihoven, 42 % potom na děti i dospělé. Pokud jde o činnost (nabízené služby), protože řada krajanských knihoven pracuje při českých školách, cílí své aktivity zejména na děti. Mezi ty oblíbené patří *Noc s Andersem* a čtenářské dílny, ale nechybí ani besedy nebo filmové projekce.

Na otázku, s jakými výzvami a obtížemi se dané knihovny potýkají, byly nejčastější odpovědi:

- nízká návštěvnost;
- nedostatečný knihovní fond;
- absence stálého prostoru nebo knihovníka;
- financování činnosti.

Vybavení těmito základními informacemi jsme se těšili na konferenci, která se konala v neděli 27. 3. 2022 od 17.00 hodin našeho času, samozřejmě v online prostředí. Ve třech příspěvcích jsme měli možnost seznámit se trochu blíže s konkrétními krajanskými knihovnami.

¹ Czech association, dostupné z: <https://czechassociation.org/>

² 1. Mezinárodní konference krajanských knihoven, dostupné z: <https://czechassociation.org/konference/>

Kanada

První zastávkou byla Severní Amerika, konkrétně Kanada, kde působí pět českých škol (Edmonton, Calgary, Toronto, Ottawa, Montréal). Knihovna České školy v Calgary byla slavnostně otevřena v roce 2017. V současné chvíli už má 3000 svazků. Každý týden na FB zveřejňují výběr české literatury pro děti i dospělé z fondu knihovny. Pro děti organizují např. tvořivé dílny se zaměřením na české tradice, *Noc s Andersenem* nebo workshop o čtenářství. Knihovna je od roku 2021 automatizovaná knihovním systémem KOHA.

Velká Británie

Druhým zastavením byla Velká Británie. Přímo v hlavním městě působí od roku 2012 Česká a slovenská škola Okénko Londýna, při které působí od roku 2014 i mezinárodní knihovna. Začínali s jedním pojízdným regálem. V současnosti knihovna nabízí 1300 knih, DVD a stolních her evidovaných v automatizovaném knihovním systému Tritius, 11 000 e-knih pro děti i dospělé prostřednictvím nakladatelství Palmknihy a 2500 volně dostupných e-knih z Městské knihovny v Praze. Zapojují se například do projektů *Rosteme s knihou*, *Celé Česko čte dětem* nebo *Olympiáda* v českém jazyce pro žáky českých škol v zahraničí. Prvňáčkům s českým jazykem pomáhají při hodinách individuálního čtení. Větší děti už mají čtenářské kluby přímo ve třídách nebo se mohou zapojit do knižní dílny pro začínající i pokročilé čtenáře v online prostředí. Dospělí si „přijdou na své“ ve filmovém a knižním klubu Knihomol.

Island

Třetím zastavením byl ostrov Island. V roce 2011 zde vznikl spolek Čeština na Islandu. Cílem je výuka češtiny pro bilingvní děti včetně seznamování s českou kulturou, literaturou a komunitou žijící na Islandu. Spolek provozuje také českou knihovnu. Na Islandu působí asociace o dvojazyčnosti Móðurmál. Je to nezisková organizace založená rodiči dvojjazyčných dětí. V současnosti zastřešuje 15 aktivních skupin či škol mateřských jazyků. Výuka probíhá v sobotu. V roce 2016 byla založena knihovna Móðurmálu. Knihovní fond je složen jen z darů. Je zkatologizován v národní databázi knih na Islandu. Momentálně je ve fondu k dispozici 8000 dokumentů v 86 jazycích

(knihy, periodika, audioknihy, stolní hry). Největší starosti mají s chybějícím stálým prostorem. Po několika stěhováních (domácí sklepy a garáže), je nyní knihovna umístěna v kanceláři italského honorárního úřadu.

Práce s dětským čtenářem

Další příspěvky, které na konferenci zazněly, se zaměřily hlavně na práci s dětským čtenářem. Klára Smolíková poradila, jak na čtenářské workshopy, Edita Vaníčková Makosová z Centra pro školní knihovny představila oceněné knihy pro děti vydané v letech 2020–2021, Hana Hamáčková z knihovny v Uherském Hradišti přiblížila jak začátky, tak současnost projektu *Noc s Andersenem*. Konferenci jsme vnímali jako velmi přínosnou pro nás i pro krajské knihovny. Stala se odrazovým můstkem pro další spolupráci mezi Knihovnickým institutem a Českou asociací, která si vzala krajské knihovny za „své“. Byli jsme rozhodnutí pomoci krajským knihovnám se vším, co bude v našich silách.

Potřeby

Poslední otázka ve zmíněném průzkumu zněla: *Co byste potřebovali, o co byste měli zájem?* Knihovny v 60 % odpověděly, že mají zájem o setkávání s jinými knihovnami, sdílení zkušeností, o semináře a workshopy týkající se činnosti knihovny a novinek z produkce českých autorů. Proto jsme nejdříve vytvořili elektronickou konferenci KRAJANÉ, do které se mohou zapojit jak krajské knihovny v zahraničí, tak české knihovny, které mají zájem s krajskými knihovnami spolupracovat. V rámci zjišťování potřeb krajských knihoven jsme připravili krátký dotazník. Cílem bylo především zjistit o jaké vzdělávání (webináře) mají zájem a jakými knihovnickými dokumenty potřebují doplnit vlastní knihovní fondy. Odpovědi nám byly (a jsou) vodítkem pro další pomoc a spolupráci.

V současnosti už máme za sebou první ze série vzdělávacích webinářů. Protože řada krajských knihoven se svou činností teprve začíná, zvolili jsme téma správy a evidence knihovního fondu, kde jsme představili základní knihovnické techniky a způsob jejich provádění bez jakékoli automatizace knihovny. Dále potom různé typy na čtení zejména pro děti, představení celostátních projektů na podporu čtenářství v ČR, typy na

e-knihy. Druhý webinář je připravený právě na říjen tohoto roku. Za pomoci Moravské zemské knihovny kolegyním a kolegům přiblížíme možnosti e-learningových kurzů a dalšího online oborového vzdělávání, představíme také SKIP a možnosti krajanských knihoven, jak se v případě zájmu zapojit.

Jak jsem už zmínila, jednou z bolestí krajanských knihoven je nedostatek knihovního fondu. Mnohdy jsou odkázané jen na dary od krajanů, které nejsou právě aktuální nebo neodpovídají požadavkům knihoven. Řada z nich působí při českých školách, proto mají velký zájem o literaturu pro děti. Dospělí čtenáři by uvítali historické romány, romány pro ženy a detektivky. Oslovili jsme krajské knihovny a požádali, zda by mohly

pomoci. Obratem se ozvaly Knihovna Františka Bartoše ve Zlíně a Knihovna města Ostravy – nabídly cca 200 svazků převážně literatury pro děti, které by krajanským knihovnám mohly darovat. A tak můžeme oznámit, že první knižní dary byly v září prostřednictvím České asociace odeslány do krajanských knihoven v rámci Evropy.

Závěrem

A jak vše, co bylo řečeno, shrnout do několika slov? Děkujeme krajanským knihovnám, že existují, že chtějí být a že bojují o své místo na Zemi. Věříme a doufáme, že to, co se nám během letošního roku podařilo, je začátek dobré a oboustranně přínosné spolupráce.

LUCIE MACHÁČKOVÁ | machackova@nkp.cz